

STRUKTURA SIECI OBIEKTÓW SŁUŻB LEŚNYCH W NADLEŚNICTWACH CZARNA BIAŁOSTOCKA ORAZ SUPRAŚL

Robert Misiuk

Wydział Architektury, Politechnika Białostocka, ul. Grunwaldzka 11/15, 15-893 Białystok
E-mail: robertm@pb.edu.pl

STRUCTURE OF THE FOREST STAFF SETTLEMENT NETWORK IN CZARNA BIAŁOSTOCKA AND SUPRAŚL FOREST DISTRICTS

Abstract

The main aim of this article is to present the structure of the forest staff settlement network of two forest districts – Czarna Białostocka and Supraśl. It is also characteristic for the other districts in the area of Knyszyńska Forest and crystallized in the interwar period, and there are single functional settlements mainly. Sporadic attempts to create larger units during the period of so-called typifications, were not continued. Woodland cottage - the smallest unit of the structure will continue to be the main element. In connection with the development of civilization and technological progress and above all due to the economic calculation, the system may change in the future.

Streszczenie

Głównym celem artykułu jest przedstawienie struktury sieci obiektów dwóch nadleśnictw - Czarna Białostocka i Supraśl. Charakterystyczna jest ona także dla pozostałych nadleśnictw z terenu Puszczy Knyszyńskiej, a wykrystalizowała się w okresie międzywojennym i w zdecydowanej większości stanowią ją pojedyncze zagrody funkcyjne. Sporadyczne próby tworzenia większych jednostek, między innymi z okresu tzw. typizacji, nie są kontynuowane. Leśniczówka - najmniejsza jednostka struktury dalej pozostanie podstawowym jej elementem. Jednak w związku z rozwojem cywilizacyjnym i postępem technicznym, a przede wszystkim w zgodzie z rachunkiem ekonomicznym układ ten może w przyszłości ulec zmianie.

Keywords: forest staff settlements; woodland cottage; settlement network

Słowa kluczowe: obiekty służb leśnych; leśniczówka; sieć osad

WPROWADZENIE

W artykule poruszono kwestie związane z obecnym układem sieci obiektów funkcjonalnie związanych z gospodarką leśną realizowaną przez Lasy Państwowe na terenie dwóch nadleśnictw.¹

Puszcza Knyszyńska przez długi czas pozostawała poza obszarem zainteresowań naukowych ze względu na obecność w najbliższym sąsiedztwie uni-

kalnych w skali światowej ekosystemów Puszczy Białowieskiej, Bagien Biebrzańskich oraz Doliny Narwi. Przez stulecia wykorzystywana była przede wszystkim gospodarczo, ale pomimo intensywnej eksploatacji nadal pozostaje jednym z większych zwartych kompleksów leśnych w Polsce. Puszcza stanowiąca naturalną granicę pomiędzy Litwą i Koroną oparła się

¹ Artykuł powstał na podstawie wyników badań terenowych do pracy doktorskiej *Osadnictwo leśne Puszczy Knyszyńskiej. Zmiany w zagospodarowaniu i architekturze na wybranych przykładach z nadleśnictwa Czarna Białostocka i Supraśl*, Gdańsk 2006.

kolonizacji rolniczej, a struktura obiektów związanych z gospodarką leśną przetrwała we w miarę nienaruszonym stanie².

Początki osadnictwa na tym terenie sięgają czasów wczesnofeudalnych, a wpływ na obecny układ miało wiele czynników natury, między innymi: historycznej, przyrodniczej, własnościowej, narodowościowej, prawnej³ itp.

1. BADANIA TERENOWE

W celu określenia cech charakterystycznych struktury przestrzennej sieci obiektów poddano szczegółowej inwentaryzacji, a następnie opisano 22 zagrody leśne⁴ z terenu Puszczy oraz kilka spoza jej obszaru, jako przykłady porównawcze. Praktycznie wszystkie pochodzą z dwóch nadleśnictw: z Czarnej Białostockiej - 14 zagród oraz z Supraśla - 8 zagród, a także leśniczówka ze Stanisławowa, z terenu Nadleśnictwa Dojlidy⁵. Zagrody te należą do wszystkich przedziałów czasowych, w których powstały (można wśród nich wskazać te najstarsze, pochodzące z końca XIX wieku, reprezentujące okresy: dwudziestolecia międzywojennego, powojenny, okres tzw. „typizacji” – lata sześćdziesiąte-siedemdziesiąte XX wieku i współczesny), i są jednocześnie charakterystyczne dla całego obszaru Puszczy Knyszyńskiej. Badaniami objęto

głównie dwa nadleśnictwa - po wstępnym określeniu stanu posiadania wszystkich pięciu - na podstawie objazdu terenowego, w wyniku którego powstał serwis zdjęciowy większości osad (przede wszystkim funkcyjnych lub wcześniej nimi będących). Serwis zdjęciowy dający ogólny pogląd na stan posiadania wykonano w latach 1998-2003. Czynnikiem decydującym przy wyborze nadleśnictw były między innymi:

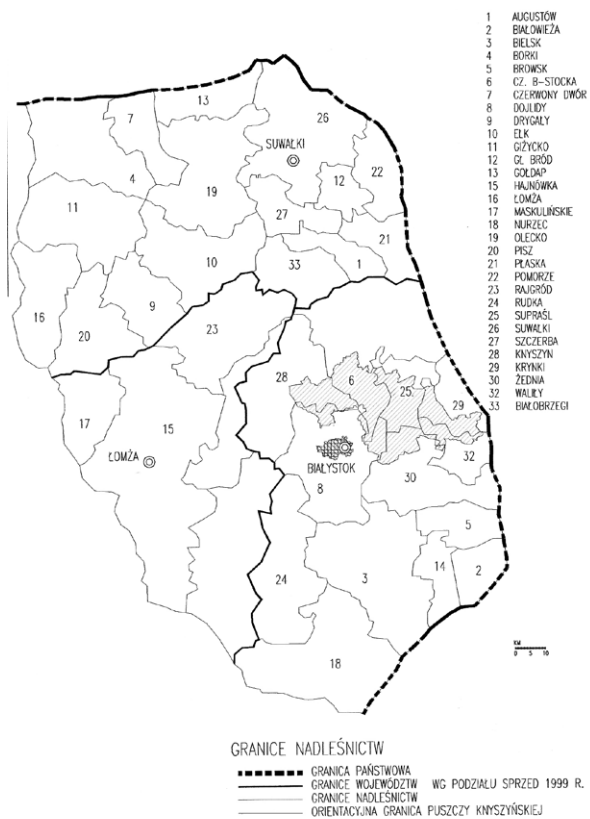
- Zasięg terytorialny w granicach Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej - Nadleśnictwo Czarna Białostocka i Supraśl gospodarują na blisko połowie powierzchni puszczy i są największymi spośród 8 jednostek podziału administracyjnego. Udział procentowy nadleśnictw w powierzchni Parku przedstawia się następująco⁶: Czarna Białostocka – 25,6 %, Supraśl – 23,8%, Dojlidy – 12,4%, Knyszyn – 11%, Żednia – 10,7%, Wality – 8,4 %, Kryuki – 8,1%.
- Równomierne rozłożenie struktury osadniczej na terenie całej puszczy - nie stwierdzono, by którekolwiek z nadleśnictw w szczególności sposób wyróżniało się na tle pozostałych, zarówno pod względem ilości posiadanych obiektów, jak też i ich wartości. Każde z nich posiada zarówno obiekty cenne, znajdujące się pod kuratelą konserwatorską, jak również mniej wartości-

² W przeciwieństwie do Puszczy Białowieskiej, gdzie okupant niemiecki dokonał metodycznej likwidacji infrastruktury osadniczej w celu osłabienia ruchu partyzanckiego a także przygotowania lasów do pełnienia roli matecznika dostarczającego zwierzynę do polowań dygnitarzom, tereny Puszczy Knyszyńskiej były wykorzystywane gospodarczo.

³ Wśród tych aktów jako pierwsze należy wymienić między innymi ustawę Zygmunta Augusta *Ustawa Króla Jmci Leśniczem* z dnia 27 lutego 1568 r. – pierwszy akt prawny regulujący gospodarowanie w puszczach królewskich, „*pomiar włóczyn*” z czasów królowej Bony, *Ordynację puszczy królewskich* króla Władysława IV z 1639 r. Z późniejszych: instrukcje urządzeniowe poszczególnych zaborców i przepisy prawne okresu międzywojennego, powojenne, a także wszelkiego rodzaju normatywy wewnętrzne przeznaczone do stosowania przez nadleśnictwa.

⁴ Kwestie związane z nazewnictwem obiektów zarządzanych przez Lasy Państwowe są złożone i wynikają z wielu czynników, na przykład natury historycznej, prawnej, użytkowej. Przykładowo – najpopularniejsza nazwa „leśniczówka” - potoczna nazwa zagrody leśnej funkcyjnej (zamieszkałej przez samodzielnego leśniczego) w zależności od użytkownika może lub mogłaby być: budynkiem mieszkalnym pozostającym pod zarządem nadleśnictwa w przypadku zamieszkania w nim emerytowanego pracownika, gajówką w okresie międzywojennym w przypadku zamieszkania w niej gajowego lub podleśniczego, budynkiem mieszkalnym pracowników leśnych w przypadku użytkowania go przez robotników leśnych zatrudnionych etatowo lub budynkiem funkcyjnym, jeśli użytkuje go leśniczy. Zwyczajowo funkcjonuje nazwa „leśniczówka” w odniesieniu do obiektów położonych w lesie i związanych z planową gospodarką leśną. Jak silne jest to przyzwyczajenie, świadczy fakt, że są obiekty dawno sprzedane przez Lasy Państwowe i zdjęte ze stanu ewidencji, o których mimo wszystko mówi się „leśniczówka”. Z drugiej strony w przypadku budynku zamieszkanego przez czynnego leśniczego, ale zlokalizowanego poza terenem leśnym potocznie mówi się, że to dom, gdzie mieszka leśniczy, a nie leśniczówka (przykład ze wsi Zawady). Sami pracownicy leśni posługują się nazwami: leśniczówka, osada leśna, zagroda leśna funkcyjna. Osada leśna w odniesieniu do pojedynczej zagrody (leśniczówki) stoi w sprzeczności z formalnym podziałem, gdzie (za Czerwińskim) osady leśne to skupione zespoły budynków mieszkalnych (dla ponad 30 rodzin) z własnymi obiektami usługowymi i infrastrukturą, osiedla leśne – zespoły budynków mieszkalnych przeznaczone dla mniej niż 30 rodzin stałych mieszkańców z niezbędnym zapleczem gospodarczym, zagrody leśne – pojedyncze (do czterech rodzin w jednym budynku) wraz z podstawowym zapleczem inwentarsko-gospodarczym. H. Czerwiński, *Budownictwo leśne*, SGGW-AR, Warszawa 1985. Na terenach opisywanych w artykule za osadę leśną uważa się wszelkie obiekty zamieszkane przez leśniczych i położone w lesie, a w szczególności obiekty funkcyjne. Za I.F. Tłoczkiem: „...pracownicy służb leśnych zatrudnieni w lasach państwowych na stanowiskach ustalonych przez Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego obowiązani byli mieszkać w miejscu pełnienia swych obowiązków służbowych i w tym celu otrzymywali bezpłatnie do swojej dyspozycji mieszkania oraz zabudowania gospodarcze. Zajmowane przez nich działki budowlane, zabudowania i użytki rolne, położone na terenie lasów państwowych, zwane osadami leśnymi stanowiły powszechnie przyjętą formę świadczenia pracodawcy dla terenowej służby leśnej i stałych pracowników.” I.F. Tłoczek, *Budownictwo leśne*, PWN, Warszawa 1970, s. 174.

⁵ Wybrano tę leśniczówkę ze względu na jej wiek – pochodzenie datowane na koniec XIX w.

Ryc.1. Granice nadleśnictw regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Białymstoku.

Źródło: opr. własne, na podstawie schematu z podziałem administracyjnym RDLP w Białymstoku 2004

we pod względem wyrazu architektonicznego i wartości materialnych.

- Brak materiałów archiwalnych w każdym z nadleśnictw,⁷ brak szczegółowych opracowań dotyczących poszczególnych budynków⁸ - nie zaistniała sytuacja, by któreś z nadleśnictw mogło dostarczyć materiału porównawczego opisującego stan posiadania dawniej i obecnie.
- Pomoc i zainteresowanie władz leśnych - w nadleśnictwie Czarna Białostocka, ze względu na

utratę dokumentów, oferowano życzliwą pomoc przy badaniach terenowych (głównie inwentaryzacjach) prowadzonych przez autora. Materiały te w związku z tym zostały wykorzystane nie tylko do pracy naukowej, ale będą też pomocne przy odtwarzaniu kart katalogowych, stanu posiadania i bieżących zadań.

2. STRUKTURA SIECI OBIEKTÓW NADLEŚNICTW W CZARNEJ BIAŁOSTOCKIEJ I SUPRAŚLU

Na podstawie badań terenowych i danych zgromadzonych w nadleśnictwach można przypuszczać, że obecny układ został założony w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Wskazuje na to datowanie poszczególnych obiektów – w oparciu o zapisy w księgach inwentarzowych, materiałach ikonograficznych czy przekazach ustnych. Tym niemniej kwestia datowania poszczególnych obiektów wydaje się bardziej złożona, a część budynków zapewne jest jeszcze starsza, tzn. sprzed pierwszej wojny światowej - z czasów zaborów, a nawet wcześniejszych. Niestety, nie ma żadnych potwierdzających to materiałów archiwalnych, jakimi mogłyby dysponować nadleśnictwa. Pomocą służą w tym wypadku materiały historyczne. Już w *Rewizji puszczy i pierechodów z 1559 roku* i w *Ordynacji korolewskich puszczy z roku 1639* wymienione są między innymi „ostępy” puszczańskie, których nazwa dotrwała do czasów współczesnych i w których obecnie znajdują się leśniczówki, np.: Perekały, Buksztel, Woronicz, Borek, Wierzchlesie.

Przemawia za tym także fakt, że po odzyskaniu niepodległości nie stać było Państwa Polskiego na likwidację dotychczasowych obiektów obsługujących puszcę i na tworzenie pionierskiej sieci osadniczej, zupełnie od podstaw i w nowych miejscach, bez odniesienia do istniejącej struktury. Nieprawdopodobną wydaje się teza, że obiekty pełniące funkcje obsługi lasu zostały nagle zniszczone, opuszczone czy zmieniony został sposób ich użytkowania. W związku z powyż-

⁶ Na podstawie mapy turystyczno-przyrodniczej: *Puszcza Knyszyńska. Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej*, Wyd. „ATIKART” na zlecenie i we współpracy z Lasami Państwowymi.

⁷ W nadleśnictwie Czarna Białostocka w roku 1982 wybuchł pożar, w wyniku którego spaliła się siedziba nadleśnictwa, a w niej między innymi materiały archiwalne, karty obiektów itp. Obecna dokumentacja, jaką dysponuje nadleśnictwo, jest wynikiem w dużej mierze prac odtworzeniowych - w oparciu o pamięć ludzką i pomiary w naturze.

Szczątkowe karty obiektów, istniejące jedynie pojedyncze egzemplarze projektów obiektów świeżo wzniesionych, ewentualnie projekty branżowe instalacji wewnętrznych w przypadku prowadzonych ostatnio prac. Nawet te materiały nie opisują w sposób zadowalający poszczególnych obiektów, a powstały jedynie jako niezbędne dokumenty do przeprowadzenia przetargów i wylonienia wykonawcy robót budowlanych – najczęściej remontów, modernizacji czy założenia sieci infrastruktury technicznej (np. przyłączenie wody, podłączenie do kanalizacji). Większość remontów przeprowadzono i prowadzi się nadal w oparciu o uzgodnienia z wykonawcą bez sporządzania dokumentacji, na podstawie obmiarów powykonawczych. Zgodnie z prawem większość robót zewnętrznych, takich jak na przykład zmiana pokrycia dachu, termomodernizacja, wstawienie okien, prowadzono korzystając z formy zgłoszenia w wydziałach architektury urzędów gminnych, a później starostw powiatowych.

szym należy raczej założyć, że w większości zagród leśnych nastąpiły w okresie międzywojennym prace dostosowawcze, a tylko w niektórych przypadkach rzeczywiście dokonano nowych lokacji⁹. Lokalizacja osad leśnych oparta była na wcześniej funkcjonujących zagrodach dawnych nadzorców, strzelców, myśliwych, osoczników i wykształcona w momencie krystalizacji sieci osadniczej Puszczy Knyszyńskiej jeszcze w XVI-XVIII wieku. Później następowało jedynie jej dostosowywanie do zmian zachodzących w czasie, znikwały pojedyncze obiekty, a w ich miejsce pojawiały się nowe. Nie zmienia to jednak faktu, że na terenie tych dwóch nadleśnictw nie ma budynków pełniących funkcje mieszkalne lub mieszkalno-administracyjne zdecydowanie starszych niż 120-150-letnich.¹⁰

Wynikiem ciągłości historycznej lokalizacji i trwania w danym miejscu zagród jest ich rozmieszczenie - w zdecydowanej większości rozproszone i w miarę równomiernie rozłożone na obszarze leśnym z dala od skupisk ludzkich, ale ściśle związane z terenem obsługiwanym. Dotyczy to zagród powstałych przed końcem lat siedemdziesiątych XX w. Później można zaobserwować dążenie do grupowania obiektów w osady czy osiedla, z tym że w większości przypadków dotyczyło ono głównie mieszkań robotników leśnych, np. osiedle powstałe w miejscowości Rybniki, nadleśnictwo Dojlidy, czy też dogęszczania zabudowy przy niektórych nadleśnictwach, np. budynki mieszkalne wielorodzinne w nadleśnictwie Krynki z siedzibą w Poczopku czy siedziba nadleśnictwa w Supraślu.

Próby grupowania miały miejsce tylko przez krótki okres czasu i związane były z ogólnym planowaniem, narzucającym „normy”, które nadleśnictwo miało spełnić. W przypadku, kiedy podstawową rolę odgrywały wskaźniki ilościowe – liczba przekazanych do użytkowania mieszkań i metraż - najprostszą metodą realizacji zamierzeń stawało się typizowanie budownictwa i jego skupienie na stosunkowo niewielkim terenie. Związane to było również z faktem, że w tamtym okresie Lasy Państwowe zatrudniały oprócz leśniczych

także robotników leśnych, a dla nich i ich rodzin zobowiązane były zapewnić lokum.

Tworzenie większych zespołów podyktowane było wieloma przesłankami, które obecnie się zdezaktualizowały. Po pierwsze, trzeba było zrealizować plan ogólny i wykazać się zaplanowaną i zrealizowaną liczbą wybudowanych lokali. W warunkach gospodarki planowej PRL nadleśnictwo nie decydowało o kosztach inwestycji. Współcześnie, kiedy Lasy Państwowe pozostają na samodzielnym rozrachunku ekonomicznym, nie stać ich na przeinwestowanie - na budowanie i późniejsze utrzymanie kolejnych obiektów. Po drugie, nie ma potrzeby tworzenia nowych lokali z prozaicznego powodu, że od kilku lat praktycznie wszyscy dawni robotnicy leśni zostali zwolnieni i przeszli na własny rozrachunek. Lasy Państwowe pozbyły się kosztochłonnych nieruchomości, a lokale w miarę możliwości zostały sprzedane dotychczasowym najemcom. Proces ten praktycznie uległ zakończeniu, chociaż nie wszyscy potrafili odnaleźć się w nowej rzeczywistości, mają problemy finansowe i nie stać ich na zakup mieszkania nawet po symbolicznej cenie.

Kolejnym powodem tworzenia większych skupisk była chęć zapewnienia wygód i zrekompensowania trudów pracy. Polegać to miało przede wszystkim na zapewnieniu kontaktu z sąsiadami i dostępu do podstawowych usług. Założenie to było błędne, co poruszał już w latach osiemdziesiątych XX wieku. H. Czerwiński:¹¹ *...praca leśnika wymaga odpowiednich predyspozycji psychofizycznych. Dająca się ostatnio zaobserwować tendencja do lokalizowania zagród leśnych poza terenem lasu, w sąsiedztwie większych skupisk ludzkich, jest wprawdzie uzasadniona socjologicznie, ale powoduje zmianę w charakterze pracy leśnika. Wydaje się, że zmechanizowane środki komunikacji i transportu nie zastąpią bezpośredniego kontaktu z lasem, a rekompensaty za trudy życia w lesie szukać należy np. w wyższym standardzie mieszkań, a nie w błędnych z punktu widzenia zawodu leśnika decyzjach lokalizacyjnych zagród leśnych*". Ankiety i wywiad

⁹ Proces ten obserwuje się obecnie. Nie zakłada się nowych zagród, tylko rozbudowuje lub remontuje istniejące. W przypadku, kiedy poprawa istniejącej tkanki przestaje być opłacalna, a zgromadzone środki finansowe pozwalają na realizację nowego obiektu, zostaje on wzniesiony w pobliżu funkcjonującego. Po przekazaniu do użytkowania, pierwotny, stary budynek jest rozbierany. Ostatnio w ten sposób wybudowano leśnicówkę w Boguszach i czynione były analizy ekonomiczne odnośnie Wilczej Jamy.

¹⁰ Po pierwsze: brak budynków mieszkalnych, które byłyby wzniesione z drewna obrabianego innym narzędziem niż piła. Brak np. ciosanych toporem czy z drewna łupanego. Po drugie: w pracy przyjęto i posłużono się datowaniem opartym na dokumentach nadleśnictwa, jako najbardziej wiarygodnych. Na podstawie wywiadu i rozmów z osobami odpowiedzialnymi za utrzymanie obiektów stwierdzono, że uzupełnianie ksiąg inwentarzowych przeprowadzono w różnych latach, ale generalnie ukończono do roku 1965. Przyjęte wtedy datowanie obiektów oparte było na przekazach ustnych, dotychczasowych użytkowników: leśniczych, gajowych, pracowników leśnych, którzy często sami uczestniczyli przy pracach budowlanych lub jako dłużej mieszkający w pewnym momencie interesowali się historią swych posiadłości.

¹¹ H. Czerwiński, *Budownictwo leśne*, SGGW-AR, Warszawa 1985.

środowiskowy przeprowadzony wśród użytkowników potwierdzają te spostrzeżenia. Leśniczowie nie narzekają na położenie swych domostw i brak kontaktów ze skupiskami ludzkimi. W związku z rozwojem cywilizacyjnym, masowym dostępem do samochodu, telewizji satelitarnej i sieci telefonii komórkowej oraz Internetu, zamieszkanie w lesie nie musi już skazywać mieszkańców na odcięcie od świata. Wyposażenie techniczne mieszkań też nie odbiega od standardów spotykanych w miastach. Spostrzeżenia te odnoszą się do większości przypadków, ale są też i wyjątki potwierdzające regułę na przykład osady leśne w Budzisku, które co prawda do tej pory pozbawione są podstawowych zdobyczy cywilizacyjnych, ale też nie pełnią funkcji służbowych.

3. KATEGORIE CZASOWE

Przeprowadzone badania terenowe, dla których sporządzono szczegółowe inwentaryzacje zagród leśnych, pozwoliły na wyodrębnienie pięciu przedziałów czasowych, do których były kwalifikowane poszczególne obiekty:

- Okres do pierwszej wojny światowej – zebrane dane świadczą o co najmniej kilku obiektach na terenie Puszczy, które mają potwierdzone takie datowanie. Są to na przykład leśniczówki: w Stanisławowie, jedna z leśniczówek w Katrynce¹² – Nadleśnictwo Dojlidy; leśniczówka w Krasnem – Nadleśnictwo Supraśl; domy mieszkalne pracowników leśnych w Niemczynie – Nadleśnictwo Czarna Białostocka.
- Okres międzywojenny – reprezentowany przez leśniczówki i gajówki w Podsupraślu, Kopnej Górze, Lipinie – Nadleśnictwo Supraśl oraz leśniczówki z Nadleśnictwa Czarna Białostocka: Budzisk, Czumażówka, Niemczyn, Chmielnik, Horodniana (na podstawie datowania dokonanego przez nadleśnictwa – najliczniejsza liczba obiektów).
- Okres powojenny do połowy lat sześćdziesiątych XX wieku budynki w Czarnej Białostockiej – (Bukstetel, Różana 13), leśniczówki w Kwasówce, Ośrodku, Budzisku z Nadleśnictwa Supraśl, leśniczówka w Łaźniku.
- Lata siedemdziesiąte i osiemdziesiąte XX wieku – leśniczówki w Straży i w Czarnej Białostockiej przy ul. Orzeszkowej 123.
- Okres współczesny od lat dziewięćdziesiątych XX wieku; – leśniczówki: Ponure, Orzeszkowej 124, Bogusze – poza granicami Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej, Nadleśnictwo Czarna Białostocka. Spalona i odbudowana została pod koniec lat dziewięćdziesiątych leśniczówka w Kopnej Górze – Nadleśnictwo Supraśl.

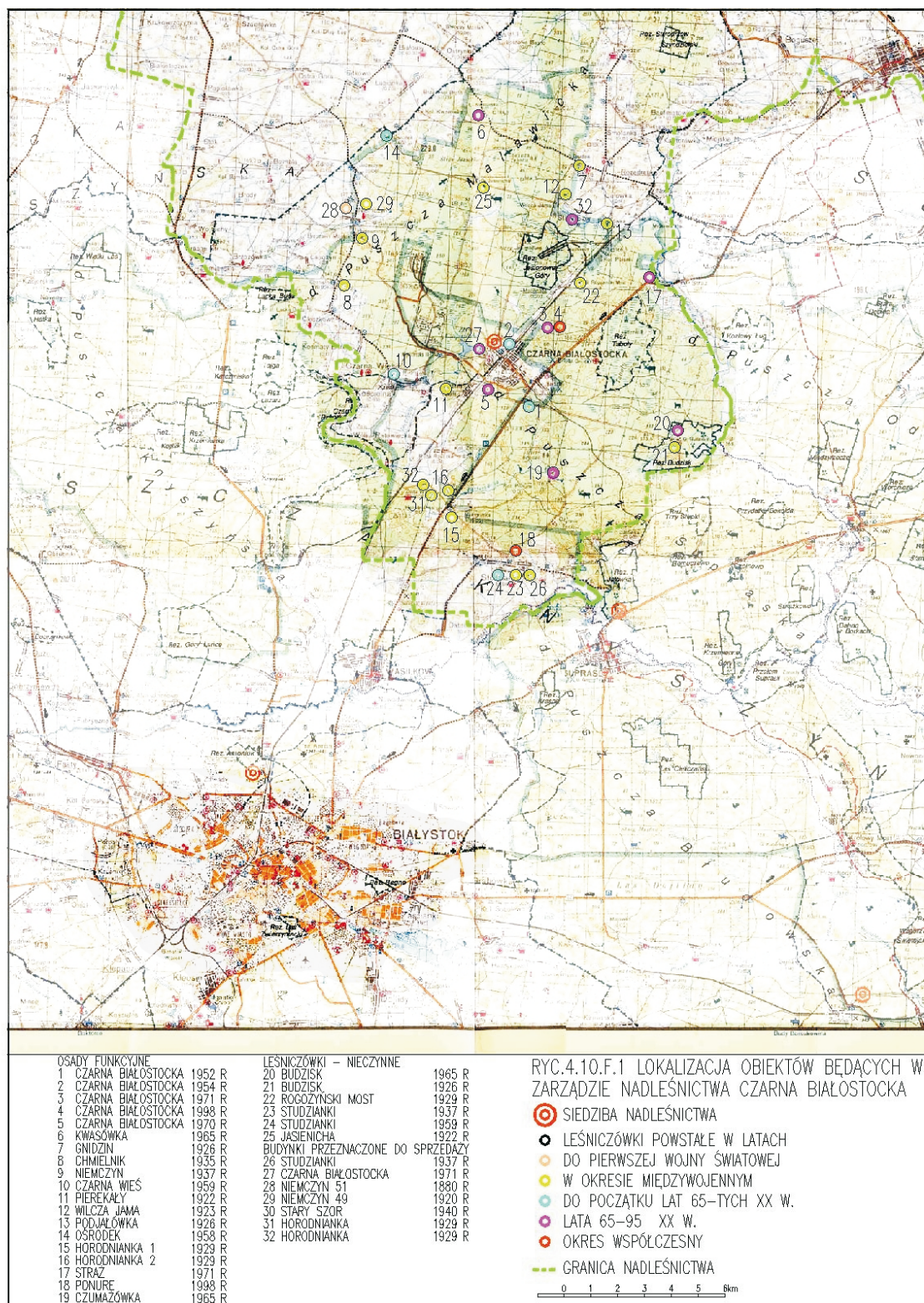
Poniżej znajdują się tabele i schematy datujące wszystkie obiekty pozostające pod zarządem poszczególnych nadleśnictw (osady funkcyjne, biurowe, mieszkania służbowe i pracownicze, obiekty dzierżawione oraz sprzedane w ostatnim czasie lub wystawione do sprzedaży), a także prezentujące udział procentowy poszczególnych obiektów w określonych przedziałach czasowych.

Tabela 1a. Nadleśnictwo Czarna Białostocka - okres powstania poszczególnych obiektów

Źródło: opracowanie własne.

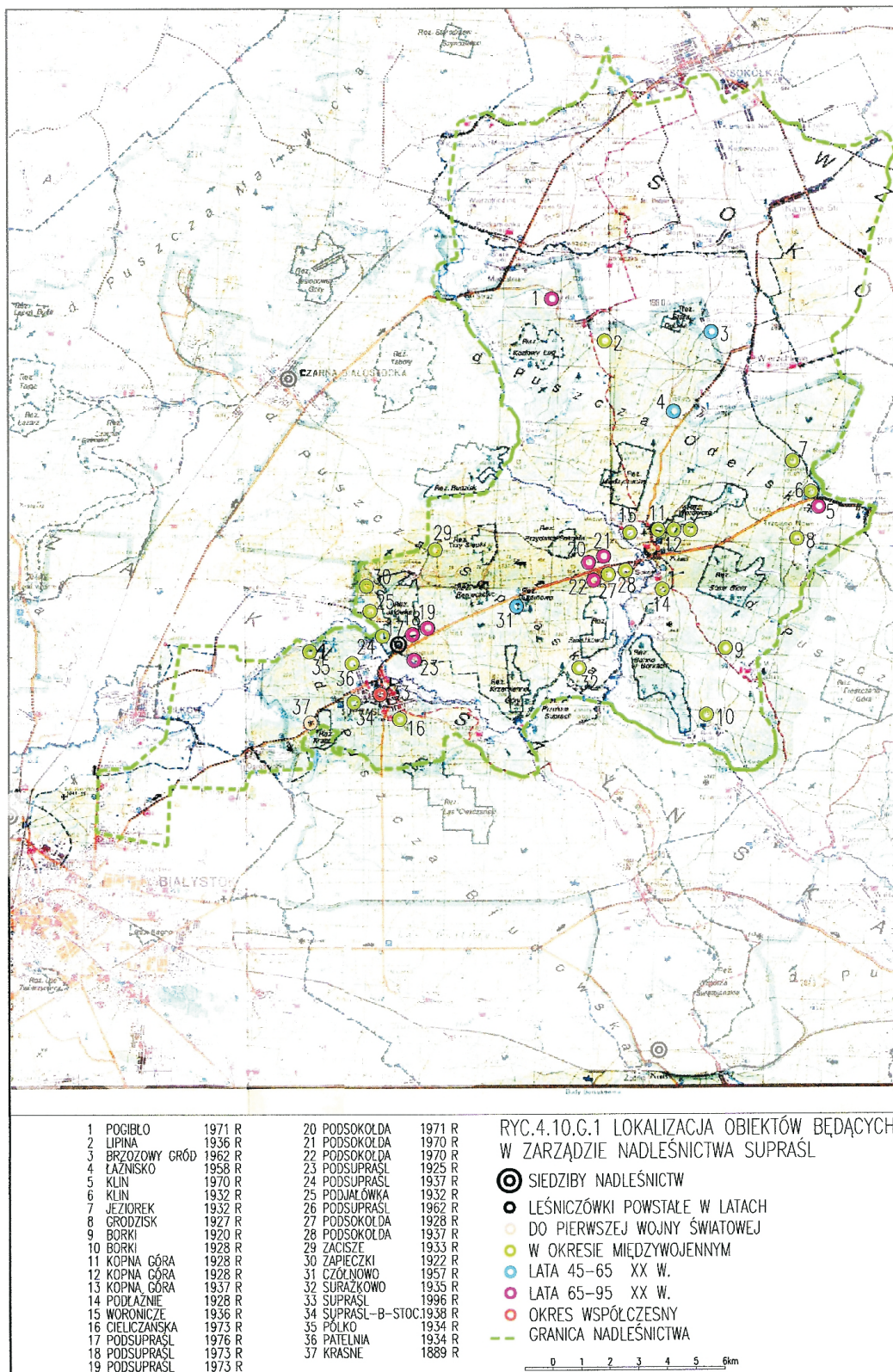
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	
		OSADY FUNKCYJNE MIESZKANIA SŁUŻBOWE I FUNKCYJNE																			BUDYNKI DZIERŻAWIONE LUB PRZEZNACZONE DO PRZEKAZANIA				OSTATNIO SPRZEDANE LUB PRZEZNACZONE DO SPRZEDAŻY									
		Nadles. Czarna B--stocka ul. Marszałkowska																																
		Białostocka 2	Różana 13	Orzeszkowej 123	Orzeszkowej 124	Brzozowy Mostek	Kwasówka	Gniadzin	Chmielnik	Niemczyn	Czarna Wieś	Brzozowa 2 (Piłkowskiej)	Wilcza Jama	Podjałowka	Ośrodek	Horodniana 1	Horodniana 2	Straż	Ponure	Czumażówka	Budzisk 1	Budzisk 2	Rogożyński Most	Studzianki 11	Studzianki 13	Jasienicha	Studzianki	Marszałkowska	Niemczyn 51	Niemczyn 49	Stary Szor	Horodniana 3	Horodniana 4	
BUDYNKI POWSTAŁE W LATACH	PRZED 1917																																	
	1920 – 1939																																	
	1939 – 1965																																	
	1965 – 1995																																	
	PO – 1995																																	

¹² Dla tej leśniczówki nie przeprowadzono badań szczegółowych.

Ryc.2. Lokalizacja obiektów w nadleśnictwie Czarna Białostocka

Źródło: opracowanie własne.

Ryc.3. Lokalizacja obiektów w nadleśnictwie Supraśl
Źródło: opracowanie własne.

STRUKTURA SIECI OBIEKTÓW SŁUŻB LEŚNYCH W NADLEŚNICTWACH CZARNA BIAŁOSTOCKA ORAZ SUPRAŚL

Tabela 1b. Liczba wybudowanych obiektów (ogółem) w poszczególnych przedziałach czasowych na podstawie danych z tabeli 1a – Nadleśnictwo Czarna Białostocka. Źródło: opracowanie własne.

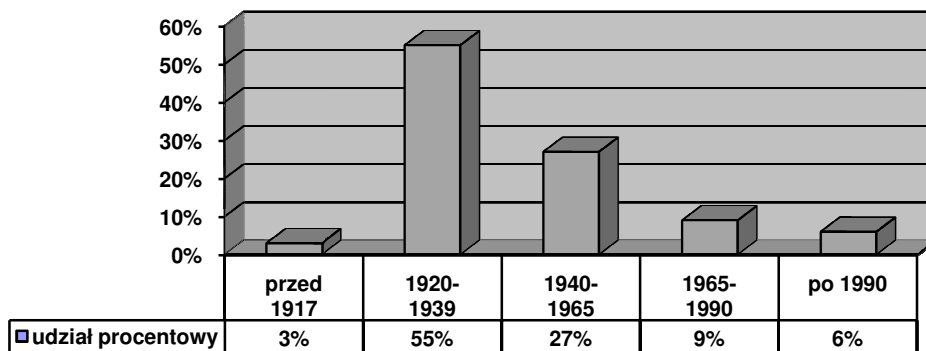

Tabela 1c. Liczba wybudowanych obiektów (pełniących funkcję leśnych osad funkcyjnych oraz budynków z mieszkaniami funkcyjnymi i biurami – nie podlegające zbyciu czy dzierżawie) w poszczególnych przedziałach czasowych na podstawie tabeli 1a - Nadleśnictwo Czarna Białostocka. Źródło: opracowanie własne autora.

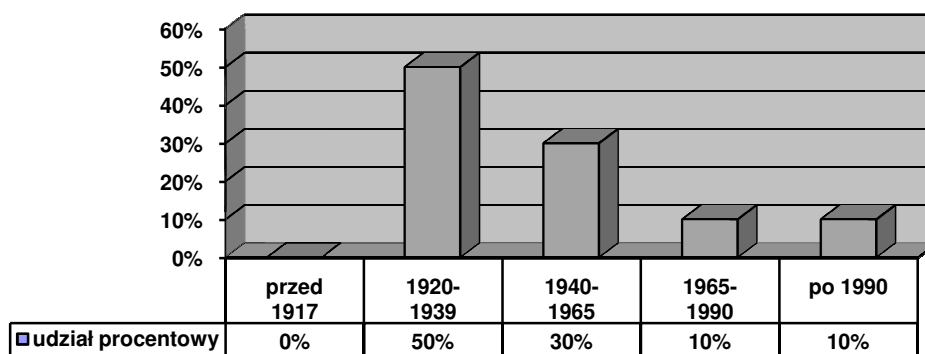

Tabela 2a. Nadleśnictwo Supraśl - okres powstania poszczególnych obiektów.

O.F. - osada funkcyjna, SPR – obiekt sprzedany, SPA – obiekt spalony, WYN – obiekt wynajęty, D.P. – domy i mieszkanie pracownicze wynajmowane, służbowe i funkcyjne, ● - obiekt istniejący, ○ - obiekt powstały w danym przedziale czasowym, spalony i odbudowany. Źródło: opracowanie własne autora.

		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	35.	36.	37.
		O.F.	O.F.	SPR	O.F.	SPR	O.F.	SPR	O.F.	SPA	O.F.	O.F.	O.F.	B.B.	SPR	WYN	D.P.	B.B.	D.P.	D.P.	D.P.	WYN	D.P.	O.F.	WYN	SPR	D.P.	O.F.	SPR	SPR	SPR	SPR	WYN	WYN	D.P.	WYN	SPR	O.F.
BUDYNKI POWSTAŁE W LATACH		Pogotbie koło Lipiny																																				
	PRZED 1917	Lipina																																				
	1920 – 1939	Brzozowy Gród	●			●		●	●	●	●	○	●	●	●	●	●							●	●	●			●	●	●		●		●	●	●	
	1939 – 1965	Łańskisko	●	●	●																						●	●					●		●			
	1965 – 1995	Klin						●										●	●	●	●	●																
	PO – 1995	Jeżówek					●						●					●																				
		Grodzińsk																																				
		Borki																																				
		Borki																																				
		Kapna G. (dom myśliwego)																																				
		Kapna G. (sekretarzówka)																																				
		Kapna G. (urząd nadleśni.)																																				
		Podlaźnie																																				
		Woronice																																				
		Supraśl (m. nadleśniczego)																																				
		Nadleśnictwo– Podsupraśl																																				
		Podsupraśl 10																																				
		Podsupraśl 12																																				
		Podskoloda 1																																				
		podskoloda 1b																																				
		Podskoloda 1a																																				
		Podsupraśl																						●														
		Podsupraśl																					●	●	●													
		Podlaówka																						●	●	●												
		Podsupraśl																								●	●											
		Podskoloda																																				
		Podskoloda																						●														
		Zacisze																						●	●	●												
		Zapiecki																																				
		Czółnowo																																				

Tabela 2b. Liczba wybudowanych obiektów (ogółem) w poszczególnych przedziałach czasowych na podstawie tabeli 2a
- Nadleśnictwo Supraśl. Źródło: opracowanie własne

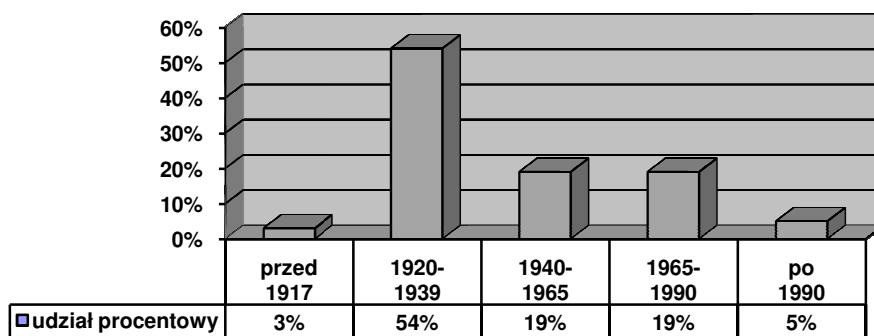

Tabela 2c. Liczba wybudowanych obiektów (pełniących funkcję leśnych osad funkcyjnych oraz budynków z mieszkaniami funkcyjnymi i biurami – niepodlegające zbyciu czy dzierżawie) w poszczególnych przedziałach czasowych na podstawie tabeli 2a
- Nadleśnictwo Supraśl. Źródło: opracowanie własne

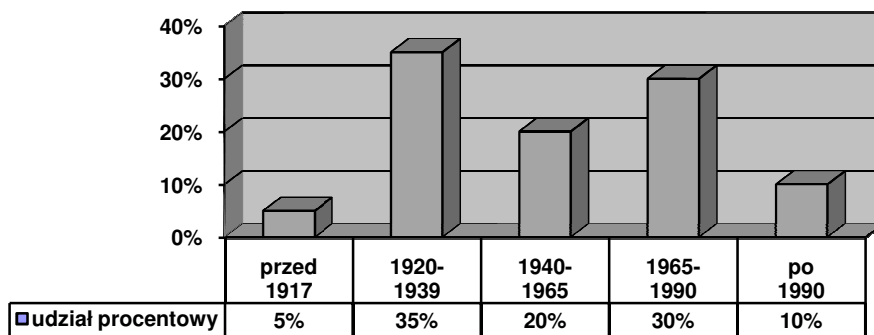
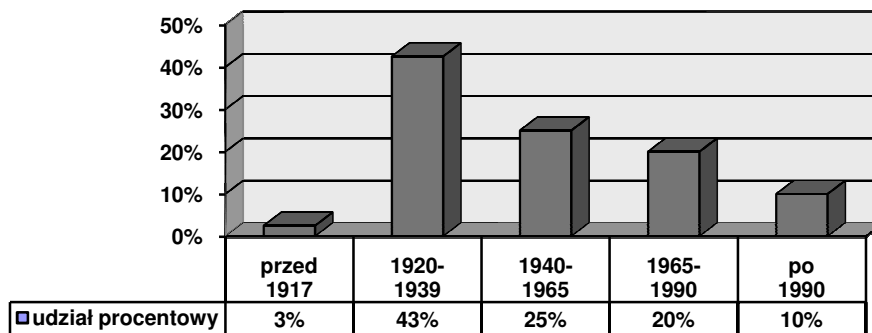

Tabela 3. Liczba wybudowanych obiektów (pełniących funkcję leśnych osad funkcyjnych) w poszczególnych przedziałach czasowych na podstawie tabeli 1a i 2a – łącznie w nadleśnictwie Supraśl i Czarna Białostocka. Źródło: opracowanie własne autora

PODSUMOWANIE

Podstawowe i pobieżne przeanalizowanie stanu posiadania poszczególnych nadleśnictw z terenu Puszczy Knyszyńskiej (chodzi o liczbę budynków powstałych w danym okresie, a także ich wartość architektoniczną) pozwala stwierdzić, że okres międzywojenny jest nie tylko najliczniej reprezentowany, ale i obiekty tego okresu charakteryzują się najciekawszą formą architektoniczną, zarówno jeśli chodzi o budynki podstawowe – leśniczówki, jak też towarzyszące – inwentarskie, magazynowe, produkcyjne. Struktura przestrzenna zagród leśnych funkcyjnych na terenie puszczy jest w miarę równomierna i nie będzie w najbliższym czasie podlegała istotnym zmianom. Nie przewiduje się zwiększenia liczby obiektów związanych z bezpośrednią obsługą leśną, a te już funkcjonujące są sukcesywnie remontowane i doposażane w celu podniesienia standardów użytkowych. Budynki zbędne z punktu widzenia planowanej gospodarki leśnej w miarę możliwości są zbywane – dotyczy to obiektów położonych na skraju puszczy. Budynki zlokalizowane w zwartych kompleksach leśnych są rozbierane lub pozostawione do ich śmierci technicznej. Nie dopuszcza się do ich sprzedaży i tworzenia enklaw budownictwa cywilnego

w tkance leśnej. Ewentualne zmiany w układzie obserwowanej struktury mogą zaistnieć w przypadku głębszych zmian i decyzji politycznych, na przykład związanych z pojawiającymi się ostatnio głosami w sprawie prywatyzacji lasów. Eksperymenty związane z próbami zmian tradycyjnego modelu gospodarki leśnej nie sprawdziły się i miejsce zamieszkania leśniczego dalej pozostanie związane z miejscem jego pracy.

LITERATURA

1. **Czerwiński H. (1985)**, *Budownictwo leśne*, SGGW-AR, Warszawa.
2. Mapa turystyczno-przyrodnicza: *Puszcza Knyszyńska. Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej*, Wyd. „ATIKART” na zlecenie i we współpracy z Lasami Państwowymi.
3. **Misiuk R. (2006)**, *Osadnictwo leśne Puszczy Knyszyńskiej – zmiany w zagospodarowaniu architektury na wybranych przykładach z nadleśnictwa Czarna Białostocka i Supraśl*, rozprawa doktorska, maszynopis, WA Politechniki Gdańskiej.
4. **Tłoczek I.F. (1970)**, *Budownictwo leśne*, PWN, Warszawa.